

MOȘTENIREA FUNDAȚIEI GOZSDU

Bogdan Alexandru CHIȘ

Academia de Poliție „Alexandru Ioan CUZA”București

Abstract

Romanian Orthodox Patriarchy summoned Romanian Government and Romanian Parliament not to approve the project between our government which stipulates a new formula regarding how to make use of the funds and the goods of Gozsdu foundation.

Since 1870 until now this foundation has been used to help young people and scholarship have been assured for them.

This is the Emanuil Gozsdu's last will, actually pertaining to two countries, although the laws from both countries stipulate property protection.

Deoarece în zilele noastre un fapt de voință particulară a devenit dispută între două state, iar la noi în țară o dispută între biserica autonomă ortodoxă și statul român, reprezentat de guvern, căruia Camera Deputaților i-a respins un proiect de lege chiar cu privire la acest subiect delicat. De la începuturile sale **Fundațiunea Gozsdu** a trecut prin mai multe peripeții, ca urmare a modului în care a fost conceput testamentul marelui om politic și de drept, moștenirea fiind salvată de urmașii prudenți, moderați și echitabili, spre deosebire de cei de azi care numai aceste calități nu le au¹. Câteva elemente biografice ale autorului fundației credem că sunt nimerite a fi arătate pentru lămurirea celor ce a dorit și pus în operă marele nostru om de drept.

Emanuil Gozsdu s-a născut în anul 1802 din părinți români, negustori di Oradea. Mama sa a fost fida nobilului român Demetriu Poynar de Kiraly-Darocz, nume de familie maghiarizat conform obiceiurilor vremii. Prima soție a lui Emanuil Gozsdu a fost de naționalitate mac3edo-română Anastasia Pometa, văduva Vulpe, iar a doua soție Melania Dumcea, care după moartea sa s-a căsătorit cu marele proprietar Iosif Nemeshegyi, iar după moartea acestuia a rămas văduvă până la sfârșitul vieții sale, locuind la Budapesta .

¹ **Ioan Cavaler de Pușcariu** – Notițe despre Întâmplările contemporane – Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1913, - Analele Fundațiunii Gozsdu, 1 sept.1875 , precum și Ediția II-a 1885 tom.1.

După absolvirea studiilor juridice Gozsdu s-a stabilit la Budapesta, unde a funcționat ca juristconsult la mai multe case de magnați și de bancheri, iar mai târziu a lucrat pe cont propriu ca întreprinzător, având mare noroc în afaceri și dobândind o avere însemnată.

În anul 1861 a fost numit comite suprem (asimilat prefectilor din ziua de azi) al Comitatului Caraș, cu sediul la Lugoj, iar ca urmare a făcut parte de drept din Casa Magnaților (asimilat cu Senatul zilelor noastre) unde a apărut cu mare bărbăție și curaj cauza românească, promovând în administrația cărășeană funcționari și reprezentanți în majoritate români.

În anul 1866 a fost ales deputat în Dieta Ungariei, unde și-a atras criticile ultranaționalistilor români, pentru moderația și chibzuința sa, chiar el însuși afirmând, în urma apostrofării că nu este un bun român, că „urma va alege, dacă a fost român mai bun!”.

În anul 1867 în urma încoronării regelui, între alți bărbați de seamă a fost și el decorat cu Ordinul Leopoldin cl.II, iar în anul 1869 a fost numit judecător la Curia Supremă Judecătorească, calitate în care a rămas până la sfârșitul vieții, plecarea la cele veșnice fiind la 3 februarie 1870, în vârstă de 68 de ani.

Din viața lui Gozsdu trebuie amintit că el ținea casă mare și deschisă pentru adunarea românilor, la toate consultările și dezbaterile acestora, ocrotea pe tinerii români din capitala Ungariei precum Cosma, Poinar, Rațiu, Gherasim și alții.

Era un om deosebit de religios, un ortodox și membru al bisericii greco-române din Pesta unde apăra drepturile românilor, având diverse inițiative, cum ar fi construirea caselor din jurul bisericii române, din a căror venituri s-a susținut biserica.

Numindu-se pe sine național- liberal- opozițional, Gozsdu încă de la începuturile Revoluției de la 1848, adunând la el acasă pe românii din Pesta, a stabilit un „Program de purcedere a Românilor ungureni” în sensul că recunoștea unitatea de stat a Transilvaniei cu Ungaria, însă pretindea libera întrebuintare a limbii române, autonomia bisericească și drepturi egale cu ale celorlalte categorii naționale.

Iată câteva gânduri ale lui Gozsdu, tânăr avocat din Pesta cu privire la nația sa:

„Numai acesta este cel mai de căpetenie al meu scop, iubită nație! a ațâța în voi vrednicilor strănepoți ai vestiților romani, cărui pre țititoarele în multe sute de ani de ticăloase necazuriiroicește le-ați învins, a deștepta zic o îmboldire de bine aducătoare și un foc sfânt patrioticesc cătră limba noastră cea mumească! O dulce nădejde! Acesta este numai unul meu scop de căpetenie. Rabdă-mă dară a viețiu cu măreața acea laudă și cu fericita mângâiere, ca să pot ajunge cu drept doritul scop național!

În toate părțile geme sufletul neamului nostru într-un întunec înfiorătoriu; tristă dormitare sau somn au cutropit înaltele românești talente..

Ci numai acum , acum începe groaznica noapte a despica, înfiorata a oarbei neștiință și întunecime a se risipi, și cu sburătoare săgeți se arată printre raze lucitoare săpatul mormânt al neamului. Acolo, acolo în acea groapă, pre carea prin negrijirea cultivării de limba sa și-au gătit-o, acolo dimpreună cu limba va putrezi sufletul și estețimea neamului, - dacă acum , când se poate, nu ne va încungiura lenevirea...

Voi dreptelor stâlpări românești, voi adevăraților strănepoți a multvestiților romani ați înfrânt pe vrăjmașii care amărunga de-a pururea de stingere; ați învins pe popoarele cele mai varvare; ați surpat pre multe veacuri apăsătoarele primejdii; ați păstrat averile voastre în proprietate nemărginită; totdeauna ați ținut în vioroasă floare pre vrednica de dulce pizmuire Libertatea persoanelor voastre; aveți țări; aveți Prințipaturi binecuvântate de Dumnezeu; aveți din însuși sânul Nației voastre două căpetenii stăpânitoare; aveți patrii fericite, care cu însuși pământul Canaan se poate asemăna;aveți limbă națională dulce și prea plăcută, care e cea mai credincioasă și cea mai aproape fiică a vechii limbi romane; deci cu înăscuta voastrăgenerozitate ve-ți învinge și pre acele greutăți, care sunt înzelate (împreunate) cu cultivarea limbii voastre, numai să o iubiți pre dânsa, că cu laptele de amazon roman ați supto și toată picătura de sânge, ce bate în vinele voastre, se trage din acel neam, a căruia și cel mai mic cetățean cu învăpăiată inimă și-au jertfit viața și toate averile pentru binele patriei și pentru lauda neamului său”.

Iată câteva cuvinte din inestimabila moștenire de gând și simțire a acestui mare bărbat român care a făcut pentru neamul său ceea ce puțini au făcut și anume și-a lăsat averea pentru cultivarea tineretului țării sale.

Pe la începutul anului 1863 Gozdu a inițiat o vastă corespondență cu Șaguna, Suluțiu, Barițiu etc., pentru a-i lămuri în sensul ca românii să nu intre în Reichsratul Nemților din Viena, în care nu avea încredere, sperând mai degrabă într-o înțelegere cu ungurii pentru asigurarea drepturilor naționale. Demersurile sale nu au avut succes, deoarece ardelenii au întreprins permanent activități de afirmare politică Transilvăneană autonomistă. Dezgustat de curentul șovin al maghiarilor, a început să se convingă că românii numai prin mijloace materiale proprii, precum și prin intelectualitate pot deveni o valoare europeană, și de aceea s-a hotărât în ideea înființării fundației sale.

Din păcate, Gozsdu nu a avut descendenți, și fiind bolnav de mai mult timp, simțind apropierea morții sale, a făcut la 4 noiembrie 1869, testamentul, care ulterior a devenit un act renumit, prin care crea Fundațiunea numită Gozsdu.

El a chemat ca martori testamentari pe colegii și prietenii săi Simion Popovici, și judecătorii curiali Adulianu și Ioan Pușcariu, pe secretarul ministerial Cimpoieriu și pe avocatul Florian Varga, care au scris atestarea testamentului, fără însă a-i cunoaște conținutul.

În acele momente deosebit de încărcate de emoție Gosdu s-a exprimat către martorii subsemnari că „ar vrea peste o sută de ani să se scoale din mormânt, ca să vadă ce s-a ales de testamentul său”. Apoi adause mai departe: „ Măi! eu ca avocat am făcut sute de testamente pentru clienții mei, dar nu le-au putut ataca nimenea, și cred că nici testamentul meu nu-l va dificulta nimenea!”².

La deschiderea testamentului și citirea acestuia, s-au văzut că s-au înscris o seamă întreagă de rezerve, care puteau crea procese de revendicare, ceea ce l-a făcut pe Adulianu să exclame: „Să știi măi Pușcariule, că din tot testamentul acesta și din fundațiunea lui Gozsdu nu se va alege nimica!”. După 140 de ani de la deschiderea testamentului putem și noi să aprobăm zisele lui Adulianu, în cazul în care temerari politicieni români calcă în picioare voința sa și moștenire ce a transmis-o tineretului român.

Într-adevăr testamentul avea defecțiuni și afirmații ce puteau fi interpretabile, adevărindu-e că proverbul : croitorul nu are haine, doctorul nu se poate vindeca pe el însăși, etc.. este perfect adevărat și în cazul avocatului Gozsdu. În testament se declară că toată averea sa mobilă, banii, hârtiile de valoare și acțiunile negirate ce se aflau în locuința sa – în viață fiind, le-a predat în proprietatea și libera dispoziție a soției sale Melania născută Dumcea, - iar cealaltă avere a sa o lasă spre a se face o fundație – Fundațiunea lui Gozsdu, pentru stipendierea tinerilor studiosi români de confesiune greco-orientală (ortodoxă).

Această avere constă din:

1. O casă veche din strada Regelui în valoare de fl. 226. 132.67
2. Vila lui Gozsdu afară din oraș pe str. Rakos cu pământurile dimprejur, folosită ca locuință de vară în sensul testamentului fl 54. 174. 88
3. Cinzeci și patru de acțiuni a primei Case de păstrare pestane după cursul de inventar a filerului fl 143. 100. 00
- 4 Patruzeci de acțiuni a morii de vapor Concordia a fl.390 buc. fl 15. 600. 00

² Op. Citată pag. 165.

TOTAL fără sarcini	fl. 439.007. 55
Aceste active erau și cu sarcini la următoarele poziții :	
1 O datorie a testatorului la Casa de păstrare și la Banca comercială în valoare de	fl. 126.481. 00
2. Cu intertențiunea viduală de fl.6.000 anual, cu locuința de vară a văduvei în vilă a sumei de 600.00 fl. Cu $\frac{3}{4}$ părți din veniturile celor 11 acțiuni la Casa de păstrare pestană, și 20 de acțiuni de la moara Concordia negirate, împreună cu timbrul actului de împăciuire, care reprezintă în total un capital de	fl. 142.815.00
3. Legatul copiilor Margaretovici în sensul testamentului	fl. 12.000.00
4. Scontarea erezilor laterali Getso, Sztupa și Mandrina pe calea împăciuirii cu sum de ffileri	fl. 20.400. 00
5. Cheltuieli de înmormântare a fondatorului	fl. 2.265.00
6. Contribuția văduvei după intertențiunea viduală în sumă de fl. 6.000 – anual și fl.750. ce reprezintă un capital de	fl. 12.500.00
7. Pretențiile pentru taxele de moștenire	fl. 21.898.00
8. Taxe comunale	fl. 2.817.00
9. Alte pretenții și datorii mărunte venite din partea particularilor, avocaților, timbre, alte pretenții financiare, etc. în sumă de	fl. 4.802.00
TOTAL pasiv	fl. 345.578.00

Din deducerea pasivelor din activele averii lui Gozsdu a rămas un activ de circa Fl. 93.429.00 . Ținându-se seamă că pretențiile văduvei în o mare parte erau trecătoare, se poate accepta și calculul făcut la vremea respectivă (1913) de expertul P.Cosma, publicat în Enciclopedia Română, că averea lichidă rămasă lui Gozsdu a fost de circa fl. 200.000.

Interesant este că din veniturile rămase trebuiau acoperite contribuțiile anuale de fl.5.290, precum și spezele privitoare la conservarea și administrarea averii materiale, preliminate la fl.598, reprezentând 5% din capitalul de fl.117.760, astfel încât lășământul trebuia considerat deficitar cu fl.24.331.00.

Pozitiv a fost faptul că valoarea acțiunilor de la Casa de păstrare pestană au crescut permanent, de asemenea că, intervenind necesitatea de expropriere a viei și pământurilor din Rakops pentru societatea de căi ferate, fundațiunea a putut vinde în loc de prețul inventarului de fl.54.174.00 cu fl. 125.000.00, ceea ce a făcut ca valoarea financiară a fundației să crească. Tot pozitiv a fost faptul că fondurile arhieceziale și mitropolitane, care au sollicitat plata datoriilor, au permis plata pe bază de înțelegere, timp în care acțiunile și-au dublat sau chiar și-au triplat valoarea.

Fondatorul Gozdu prin testamentul său a instituit o reprezentanță de administrare a fundației sale, formată din cei trei arhieri români și din câte doi membri civili din fiecare eparhie subordonată Congresului Național Bisericesc, iar ca organ de control a mai numit trei executori testamentari și pe văduva sa până la sfârșitul vieții acesteia. Se stipula că după dispariția acestora de afacerile fundației să se ocupe familia Poynar descendentă din partea bunicului său după mamă, precum și guvernul care să aibă grijă ca fundația să nu dispară. O condiție era aceea ca în caz de litigiu judecătoria să decidă întotdeauna în favoarea văduvei sale.

Această clauză primejduia întreaga fundație. Adulianu a murit și el în anul următor, locul lui fiind ocupat de un notar, de toate problemele trebuind să se ocupe Ioan Pușcariu. Testamentul mai avea o clauză superfluă: fundația se adresa numai tinerilor români de confesiune greco-orientală (ortodoxă) și de aceea nu mai era necesar de a se adăuga participarea cu taxă a sârbilor ortodoxi, a uniților ceea ce a creat de la început animozități în rândul acestor ramuri ortodoxe. Ca urmare a acestei situații sârbii și uniții s-au apropiat de văduvă și au instigat-o pentru a ataca testamentul.

Melania Gozdu (Dumcea) și-a angajat pe unul dintre cei mai renumiți avocați din Budapesta, care era gata să deschidă o acțiune în tribunal când Ioan Pușcariu a intervenit explicându-i că starea activelor și pasivului va duce la constatarea falimentului fundației, astfel încât nu va mai beneficia nimeni de nimic, văduva rămânând în acest caz și fără subvenția stipulată. O puternică impresie asupra văduvei a făcut-o și președintele Tablei regești Nicolau Mihailovici, sârb de origine, care prieten cu ambele părți a descoperit văduvei mecanismele ce ar duce la pierderea întregii averi a fundației. Ca urmare aceasta s-a convins să se încreadă în ori ce privință pe loialitatea și buna intenție a reprezentanței fundației.

Reprezentanța fundației a acoperit permanent pretențiile văduvei Gozdu, realizând o tranzacție cu privire la cele 11 acțiuni ale Casei de păstrare și 20 de acțiuni ale morii Concordia – ce nu erau girate, astfel încât s-a stabilit ca $\frac{3}{4}$ din dividendele lor să fie folosite de acesta pe timpul întregii vieți. Fundația îi mai plătea și 6000 de fl., după care i-a înmănat 60000fl. Cu ocazia noii sale căsătorii, pentru a elimina ori ce pretenție ce ar fi dus la un proces, care ar fi avut consecință dispariția întregii averi a fundației.

Tot reprezentanța fundației s-a ocupat de pretențiile familiei Poyenar, care avea prin testament un vot decisiv ca reprezentant civil, oferindu-i cu loialitate și generozitate sume de bani.

Ca urmare a înțelepciunii lui Ioan Pușcariu s-a realizat înțelegerea cu văduva și familia Poyenar, s-au stabilit regulile funcționării fundației conform voinței testatorului, s-au

realizat afacerile de casă și de administraare a bunurilor, s-au întregir reprezentanțele de-a lungul timpului, astfel încât afacerea a prosperat iar fundația a primit resurse financiare substanțiale. Tot la fel s-a achitat fundația de rudele colaterale ale lui Gozsdu, anume copii Iuliei Mandrino căsătorită Margaretovici, fata sorei soției celei dintâi a lui Gozsdu și anume anastasia Pometa; de asemenea și nepoții de la altă soră a primei soții a fondatorului, Getso-Sztupa și Mandrino, care susțineau că o parte din averea fondatorului a fost câștigată de Gozsdu pe timpul mariajului cu prima soție, respectiv a mătușii lor ce le-ar conferi drepturi ca moștenitori. După înlăturarea tuturor pretențiilor valoarea fundației a crescut simțitor astfel că la sfârșitul anului 1895 era de 1.398.300 fl. și până la suma de 1.785.530,82fl. erau acțiuni, trei case, mausoleul, mobile, creindu-se posibilitatea ca anual să se finanțeze cu 25-30.000fl. prin fondurile mitropolitane și banca „Albina” 120 – 130 tineri studioși, conform cu regulamentul afacerilor interne .

Începând din anii 1870 de funcționarea fundației s-a preocupat Andrei Șaguna, precum și Congresul Național Bisericesc Ortodox. Statul maghiar a naționalizat în anul 1952 imobilele din Budapesta ale fundației Gozsdu, denumite „Curtile Gozsdu”. Ca urmare a evenimentelor petrecute în Ungaria și România după 1989, statul român reprezentat de Primăria Sectorului 7 București a intrat în proprietatea acestor locații. Cu toate acestea în anul 2003 Ungaria a publicat intenție de a transforma imobilele în centru comercial, România făcând demersuri pentru ca această intenție să nu se materializeze. În anul 2002 partea română a propus ca să se creeze o fundație româno –ungară „Gojdu” care să omagieze personalitatea acestuia și să sprijine relațiile româno ungare. În anul 2004 locația din Budapesta trece prin diferite manopere în proprietatea unei companii israeliene, care și-a manifestat disponibilitatea de a amenaja spațiul conform cu dorințele celor două guverne. Fundația Gozsdu are în prezent o avere estimată între 812 milioane - 1,1 miliarde dolari, din care conform cu Tratatul de la Trianon 90% revenea stat părții române, reprezentată de „Fundația Gojdu” mutată la Sibiu, după 1 Decembrie 1918, ulterior desființată în anul 1952, ca urmare a lipsei de patrimoniu. Ungaria nu și-a onorat datoria de a preda valoarea actuală a averii fundației deținătorilor legali, ba mai mult, a naționalizat bunurile și averea fundației. În anul 1993 guvernul Ungariei a propus iar forul legislativ a aprobat „Legea autoadministrării minoritarilor din Ungaria” în temeiul căreia se oferea românilor 2000m² di cei peste 6000m² ai imobilelor Gozsdu eliminându-i pe românii ortodoxi care sunt moștenitorii legali.

În anul 1996 s-a reînființat Fundația Gojdu la Sibiu care a început demersurile legale pentru obținerea unei interdicții de vânzare a bunurilor fundației unei firme ungurești-cipriote, care de la mare distanță se vede că este o fraudă realizată împotriva românilor ortodoxi. In

anul 2005 guvernele celor două țări ajung la un Acord, fără consultarea Bisericii Ortodoxe Române, ceea ce pare un sacrilegiu, pe lângă lipsa de realism și apărare a drepturilor legitime, în viziune testatorului Emanuil Gozdu. Ca urmare a acestui demers Guvernul României promovează o Ordonanță de urgență în anul 2006 în luna februarie, discutată în Parlamentul României și respinsă de Camera Deputaților.

În această afacere s-a interpus și UDMR, care nu ar avea nici cea mai mică îndreptățire la a discuta voința lui Gozdu, testamentul său sau modul în care a voit acesta să i se folosească averea. Cei îndreptățiți, românii ortodoxi sunt cei care ar trebui să ia atitudine deosebit de clară, așa cum a făcut-o Sinodul Bisericii Ortodoxe Române. Sprijinul populației românești se va realiza doar dacă se va cunoaște bine situația, în aceasta un rol deosebit revenind mass-mediei care ar putea să lase știrile de senzație mondenă și să se ocupe de interesele cu adevărat ale românilor. Câți copii români ar putea studia cu veniturile produse de o fundație ce are o avere de peste un miliard de dolari? La această întrebare să răspundă cei care spun că învățământul nu are suficiente resurse.

Bibliografie :

1. Ioan Cavaler de Pușcariu – Notițe despre Întâmplările contemporane , Sibiu, Ed. Tipografiei Arhidiecezane 1913
2. Daniel Irany și Charles-louis Chassin – Histoire Politique de la Revolution de Hongrie, Paris, Ed. Pagnerre, 1869.
3. Alexandru Marghiloman – Note Politice – 1897-1924, București- Institutul de Arte Grafice”Eminescu” S.A.Parlamentului ,2.
4. Andrei Veres – Bibliografia Română – Ungară, București, Cartea Românească, 1935
5. Dan Ioan Predoiu – Transilvania Inima Eternei Dacoromâniei (anul 1867), Ed. Tempus, București, 1999.
6. Ioan Lupaș – Din Istoria Transilvaniei , Ed. Eminescu, 1988